

MUZEJI IN FOLKLORNE SKUPINE

Kaj bi zmogli (in morali) početi skupaj?

MIRA NOVAK

Kot skrbnica rojstne hiše pisatelja Frana Saleškega Finžgarja v Doslovčah na Gorenjskem, ki je zavarovana kot kulturni spomenik, sem razmišljala o možnem sodelovanju muzejskih ustanov (predvsem spominskih hiš naših literatov) s folklornimi skupinami. Na podlagi izkušenj poskušam v prispevku odgovoriti na vprašanje, kako bi lahko povezali delo folklornih skupin s programi muzejev (predvsem z gledišča Finžgarjeve rojstne hiše), in skušam spodbuditi sodelovanje med enimi in drugimi, kajti koristi so lahko (in morajo biti) obojestranske.

Pisatelj Fran Saleški Finžgar je v svojem bogatem literarnem opusu zapustil kar nekaj del, ki so zanimiva za etnologue in seveda tudi za folklornike. V najbolj strnjeni obliki je tovrstno gradivo zapisano in rešeno pozabe v povesti Gostač Matevž, kjer se vidi, da je bil Finžgar tudi dramatik, zaradi česar so v njegovi prozi dialogi najmočnejše umetniško izrazno sredstvo. Tudi v Gostaču Matevžu. Zato ne preseneča, da so prav po tej povesti oz. poglavju iz nje, v katerem je z vso ljubeznijo in sijajem opisana poroka v bogati doslovški družini sredi 19. stoletja, pred leti segli tudi člani Folklorne skupine Triglav s Slovenskega Javornika. Z enako veliko ljubeznijo in sijajem, pač dogodku primerno, so tudi oni s svojim načinom izražanja za Finžgarjem ponovno "napisali" to poglavje in s plesom, pesmijo in igro navdušili obiskovalce Finžgarjeve rojstne hiše.

Morda bi tako, kot pozabljamo vse drugo, z leti pozabili tudi ta dogodek, če ne bi postal nekaj posebnega. Še danes, po devetih letih, se ljudje spominjajo tega muzejskega večera, lepih in urejenih kostumov, bogastva blaga in občudujejo šiviljsko spretnost. Takrat, po predstavi, pa so se še nekaj časa hodili zahvaljevat. Tudi telefon je še ves mesec zvonil. Kaj tako lepega obiskovalci, vajeni "klasičnih" folklornih skupin in njihovih včasih duhamornih nastopov, kostumiranih v t. i. narodne noše, do takrat še niso videli. Zato smo v tedaj še Gornjesavskem muzeju z Jesenic razmišljali o pripravi podobnega dogodka. V goste smo povabili Bojana Knifica in ga prosili, da s pomočjo dveh plesnih parov, kolikor je v danih razmerah mogoče, natančno predstavi način oblačenja bogatejših kmetov na Gorenjskem iz časov Gostača Matevža. Koliko smeha je bilo ob ogledovanju spodnjih kril! Na koncu pa sodba vseh, ki so tudi v tej predstavi spet uživali: "Kaj vse imamo, pa ne poznamo tako, kot bi morali!" (Dogajanje po predstavi že poznate:

nas muzealce so ljudje ustavljali na cesti, če nas niso "ujeli", so "ta bližnji" v tednu po prireditvi zelo povečali obisk hiše; bolj oddaljeni so uporabljali telefon, da so nam lahko izrazili svoje zadovoljstvo.) Oboji, folklorniki in muzealci, smo dobili veliko pristrčnih pohval. Tako je v Doslovčah sledil še nastop Otroške folklorne skupine z Breznice - s prav tako zanimivim programom in s prav enakimi odzivi, ki jih je nemara na tem mestu nepotrebno ponovno opisovati.

Nadaljevanja skupnih akcij pa ni bilo. Menda zato, ker smo takrat omenili, da smo obelodanili že skoraj vse, kar je pri Finžgarju zanimivega za folklornike. Medtem je skrbništvo nad Finžgarjevo rojstno hišo dobil Gorenjski muzej iz Kranja. Bogata prireditvena dejavnost, ki se je prej odvijala v Prešernovi, Finžgarjevi in Čopovi rojstni hiši, je bila administrativno prekinjena. Ljudje, naši zvesti obiskovalci pa sprašujejo in pričakujejo, da bi vse, kar je bilo utečeno, teklo naprej.

Ker pobude, da bi dogajanje v Finžgarjevi rojstni hiši oživel, ponovno prihajajo z različnih smeri, sem razmišljala, kako bi Finžgarjeva literarna dela vpletli npr. v različne delavnice, muzejske večere ... Navdih in ideje sem seveda iskala v njegovem ustvarjalnem opusu.

Če samo na hitro pregledamo njegovih 16 knjig v Zbranih delih, bomo našli dovolj gradiva za več folklornih nastopov, predavanj, delavnic, razstav ipd. In ne smemo misliti, da je zgolj Finžgar avtor, ki dopušča tovrstno sodelovanje folklornikov in muzealcev. Nikakor ne, saj so domala vsi slovenski literati tako ali drugače povezani z ljudsko kulturo - bodisi so kmečkega rodu ali pa se ljudske motivike tako ali drugače dotikajo v svojih delih.

Za pokušino bom zapisala, na kaj vse pomislim ob misli na Finžgarjevega očeta (1830-1918) in s čim vse je bil povezan človek, ki je rasel in živel v kmečkem okolju 19. stoletja. Pisatelj pravi: "Bog mi je oskrbu imenitnega očeta." (zvočni posnetek) Ker je bilo tako, ga je F. S. Finžgar med vsemi domačimi (mati, ded, teta, brat) največkrat opisal. In imel ga je za kaj.

"Tak oče me je vzgajal na svojski način." (zvočni posnetek) Oče je znal vse: bil je krojač, tkalec, oglar, sadjar in čebelar, zdravil je ljudi in živino in med vsemi v vasi najboljše govoril nemško, ob tem pa je bil najboljši pripovedovalec zgodb, plesalec in pevec. Na pamet je znal Prešernove pesmi, jih čestokrat recitiral, najraje Od železne ceste. ("Tej pesmi je treba napraviti napev," je rekel.) Da je bil zelo delaven in od nog do glave poštenjak, ne bi izgubljali besed. Folklornikom, ki so odprti za nove izzive, se verjetno že ob tem naštevanju (še bolj pa bi se jim ob prebiranju daljših ali krajših Finžgarjevih opisov očeta) rojevajo ideje za pripravo plesno-pevsko-pripovednih (igralskih) večerov oz. scenarijev, ki bi jih čez poletje lahko večkrat odpeli, odplesali in odigrali na dvorišču Finžgarjeve rojstne hiše. (Če bi vzeli za osnovo dela Prežihovega Voranca, Josipa Jurčiča, Frana Levstika, Janeza Jalna ..., bi seveda lahko prišli do podobnih večerov.)

Žlahtnost in hudomušnost Finžgarjeve besede, plesno in pesemsko bogastvo ljudskega izročila in pestrost preteklega oblačilnega videza so zagotovilo, da bi povsod navdušili obiskovalce. S tem programom bi lahko obiskali vse kraje Finžgarjevega službovanja; saj so na Finžgarja povsod zelo ponosni. V zameno pa bi v Doslovče prišli nastopat folklorniki in drugi kulturniki. Kulturna društva in šole imajo v nekaterih krajih tudi njegovo ime (Želimlje, Lesce, Barkovlje, Opčine, Ljubljana ...).

Folklorna dogajanja bi lahko spremljale vzporedne delavnice, razstave, predavanja, ki bi obiskovalcem podrobneje predstavila nastajanje teh predstav, kar se vse da seveda imenitno povezati z vsemi poklici in znanji Finžgarjevega očeta. Že samo v zvezi z njegovim prvim in najpomembnejšim poklicem krojaštvom, se nam razpre cela pahljača idej: tako za folklornike, ki s svojimi izraznimi sredstvi interpretirajo nekdanje življenje, kot za muzealce, ki bi pri tem delu lahko sodelovali:

- predstavitev gojenja lanu in reja ovac (pastirji, teritev ...),
- striženje ovac, pranje volne, sušenje, česanje, barvanje, preja, pletenje, tkanje, krojenje, šivanje; polstenje volne in podobni ali enaki postopki pri lanu.

Če pomislimo, da se folklorne skupine (oz. vsaj nekateri njihovi člani/-ice) intenzivno ukvarjajo z izdelavo kostumov, bi lahko v okviru svojih projektov predstavili tudi to področje.¹ Najbrž predvsem obiskovalkam bi bilo zanimivo videti kroje in krojenje ter šivanje oblačil, npr. prikaz natančnosti ročnega šivanja izbranih oblačilnih kosov. (V povezavi s Finžgarjevo rojstno hišo: vezenje peč, šivanje kožuhov, izdelava irhastih hlač, ki so bile tudi vezene; pa tudi delavnica izdelovanja gumbov za kožuhe; izdelovanje ženskih in moških pokrival vseh vrst, oblik in imen, kamor bi uvrstili še izdelovanje vsakdanjih in prazničnih svitkov.) Vse to ne bi koristilo le ljudem, ki bi jih delavnice zanimalo, ampak tudi folklornikom, ki bi z njimi lahko prišli do novih oblačil oz. oblačilnih dodatkov.

Če gremo morda nekoliko dlje od folklorne dejavnosti, bi lahko razmišljali tudi o ustvarjanju sodobnih oblačil po vzoru nekdanjih. Delo bi teklo v več fazah: npr. nastop folklorne skupine, natančen ogled njihovih kostumov, ustvarjanje oblačil za današnji čas in razstava (seveda ob ustrezni podpori in sodelovanju modnega oblikovalca).

Idej za navdih je več kot dovolj. Za uresničitev takih muzejsko-folklornih večerov oz. podobnih dogajanj, za katere bi snov zajemali iz Finžgarjevih zapisov (ali zapisov kakšnega drugega pesnika, pisatelja, pravljicarja ...), bi

Pred rojstno hišo Frana Saleškega Finžgarja so nastopali člani Folklorne skupine Triglav iz Slovenskega Javornika. Po Finžgarjevi povesti so predstavljali svatbo, v drugem večeru pa seznanjali ljudi z oblačenjem kmečkega prebivalstva na Slovenskem v preteklosti. (Foto: Janez Eržen, Beltinci, julij 2006.)

potrebovali dobro ekipo, v kateri bi sodelovali muzealci (s pripravo prostora, gradiva, obveščanjem ...) in folklorniki (s pripravo programa, aktivnim sodelovanjem pri delavnicah ...). Skupaj bi dosegli vsaj dvoje. Na hudomušno in kratkočasno pripravljenih delavnicah (v Finžgarjevem primeru bi lahko vključili očetove dovtype, pregovore, pevske, plesne vloške) bi naši obiskovalci spoznali, kako veliko znanj, nadarjenosti, vztrajnosti in delavnosti je vgrajenih v en sam nastop folklorne skupine. Morda bi si folklorniki pridobili kakšnega novega plesalca ali pevca, prav gotovo pa nove navdušene in "izšolane" gledalce. Vzgoja občinstva je po mojem mnenju prav tako pomembna kot vzgoja članov folklornih skupin, s takim delom pa bi v gledalcih, ki ne bi bili več le pasivni udeleženci, dobili pomoč in oporo.

Obiskovalci bi si pridobili nekaj praktičnih veščin (delavnice bi bile prav lahko ponavljalne, dopolnjevalne) in vedenja, kako pestro je naše izročilo. Odslej bi vedeli, da bi po tako "hrano" in pozabljene veščine lahko hodili v muzej(e), kjer bi si muzealci morali prizadevati, da bi si obiskovalci lahko nenehno tešili svojo radovednost in dejavno razvijali ustvarjalnost. Ljudje bi se tako vedno bolj zavedali pomena svojih korenin in povezanosti med seboj. Folklorniki bi se približali ljudem, ljudje pa folklornikom. Zavest o pomenu enih in drugih bi se dvignila, hkrati s tem pa bi dediščini dali večjo vlogo, kot jo ima danes v naši družbi.

¹ Finžgarjev oče je bil prvi krojač s šivalnim strojem v Doslovčah. O razvoju šivalnih strojev so na voljo zgodovinski podatki, kako so ljudje v Doslovčah, ki so bili tudi očetove stranke, sprejeli to novotarijo, pa nas spet seznani Finžgar.